

POSTMODERNA PRIČA PRIČE O KRAJU PRIČA

A POSTMODERN STORY OF A STORY ABOUT THE END OF STORIES

dr SEAD ALIĆ, vanredni profesor
Sveučilište „Sjever“ - Koprivnica

Apstrakt: Tema o odnosu monologa i dijaloga u kontekstu 'postmodernih medija' ovim se tekstom pretvara u problematiziranje svojevrsnog zaborava filozofije kada je riječ o utjecajima masmedija na ljudsko iskustvo. U središte se stavlja povijest napredovanja tehničkih, medijskih, odnosno masmedijskih sustava posredovanja iz čega se onda (pr)ocjenjuje postmoderna u nekim njenim bitnim odrednicama. Tekst pokušava pridonijeti razumijevanju ideološki pristupa sklonih postmodernom odustajanju od propitivanja temeljnih pitanja i filozofije i medija.

Ključne riječi: Postmoderna, Zerzan, dijalog, monolog, istok-zapad

Abstract: The text seeks to turn the subject of the relationship of monologues and dialogues in the context of 'postmodern media' into a problematization of a kind of dismissal of philosophy when it comes to the influences of mass media on the human experience. The focus is on the history of the advancement of technical, media and mass media systems of mediation, which then leads to an evaluation of postmodernism through some of its essential characteristics. The text endeavours to contribute to the understanding of ideological approaches to the postmodern withdrawal from exploring the fundamental issues of both philosophy and media.

Key words: Postmodernism, Zerzan, Dialogue, Monologue, Eastern-Western

Svaki od fenomena s kojim se susrećemo, kojega promišljamo, odnosno pokušavamo smjestiti u kontekst u kojemu će biti dio ljudskoga svijeta – pojavljuje se na više razina odčitavanja. Istina, čitajući iz konteksta mi taj kontekst uvijek iznova stvaramo i doradujemo. Određujući fenomene i stvari, određujemo pristup kojim ih pokušavamo odrediti.

Tako se monolog pokazuje i kao samosvjesno sučeljavanje s vlastitim stavovima, ali i kao kazivanje u prazno ukoliko se realizira u prividu dijaloga. Monolog je priča prva, koja je moguća tek nakon druge. Tek odnos prema drugobivstvujućem omogućuje pounutrašnje i razgovor sa samim sobom. Otuda ni religija, ni molitva nisu bile moguće bez rođenja drugoga i smrti drugoga.

Ono što je bitno pomoglo uspostavljanju ljudske civilizacije, a to je upravo dijalog, može se pretvoriti u svoju vlastitu karikaturu ukoliko je vođen na način da samo jedna strana dolazi do izražaja. Dijalog je razgovor sa sobom u prisutnosti druge osobe. On omogućuje otvaranje novih točki gledišta i svojevrsnu misaonu perspektivu. Hoće li ona biti dvo, tro ili višedimenzionalna ovisi o želji, volji, nadahnuću onoga koji se izlaže vjetrometini različitih gledišta. U špilju je najlakše pobjeći, ali tamo su samo sjene.

Od mitskog, religijskog, književnog, do filozofijskog, političkog i medijskog – razvijali su se oblici pretapanja monoloških i dijaloških formi. Danas je odnos dijaloga i monologa lakmus papir za promatranje/ocjenjivanje političke korektnosti na svim društvenim razinama. No ispod pitanja političke razine leži bol medijske osviještenosti gubljenja svijeta monologa i dijaloga u tradicionalnom značenju.

Misao ponire u intuitivan doživljaj da bi se iz neartikuliranoga pokušala ponovno uzdići do pojma.

Osjetim da moje riječi imaju svoj domet, točnije svoje granice. Te granice danas nisu ugrađene u smislenost ili besmislenost rečenice same (premda povremeno mogu biti), nego se nalaze izvan rečenice kao takve, izvan smisla koji zagovaraju, izvan konteksta unutar kojega žele uspostaviti dijalog.

Kao da je zapala u noćnu moru, rečenica nikako da se oslobodi svojih okova, osjećaja nemoći, posvemašnjeg intelektualnog i znanstvenog uniformiranja. Pred dilemom časne smrti ili nečasnog bala pod maskama, ostaje joj hodati rubom provalije. Koristiti se pojmovima koji su odavno promijenili smisao. Igrati ulogu ocvalog intelektualca koji se sjeća boljih vremena.

Dijalog se danas vodi interkontinentalnim raketama i visoko podignutim obrvama likova koji posjeduju šifre. Medij djelovanja tih likova su prijetnja sveo-

pćim uništenjem pred kojom je moja mala provalija po rubu koje se šeće moja rečenica – samo dječja bolest.

„Bomba nas može učiniti potištenima – piše Arthur Kroker – ali ona je informatički medij koji oblikuje i preoblikuje politiku u modernom stoljeću.“¹

Najsnažniji argument ima vlasnik rečenice koji dokaže da je najludi i da je spreman ostatak svijeta napasti oružjem koje bi nas ponovno moglo vratiti na razinu ameba (Ako to napravi bio bi to dokaz da dalje od ameba i nismo otišli).

Prirodno bi bilo (što god to značilo) da pišemo onako kako dišemo, hodamo, dakle onako kako kroz nas struji naša životna energija u kojoj se gnijezdi i svaka naša riječ i rečenica. Monolog bi bio sučeljavanje s vlastitom nutrinom, sa stavovima koje je iskustvo pretvoreno u riječi (ili pojam) oblikovalo u cjelinu iz koje se djeluje. Dijalog bi bio sučeljavanje cjelina iskustava, te sustava riječi i pojmova koji se grade na temelju autentičnih iskustava disanja i hodanja. Ritam našega tijela porađao bi ritam rečenice a njena uvjerljivost velikim bi dijelom ovisila o ritmu u kojemu je utemeljena.

No što je sa svijetom u kojemu se više ne misli ritmom hodanja, ne osjeća ritmom smjene godišnjih doba, ne govori odmjerenošću koja krase svako obitavalište svakog bića na zemlji osim čovjeka. U svijetu malih, velikih, još većih, najvećih i nezamislivo velikih dvoraca, većini se ljudi ukazuju orijentiri koji ga odvođe u svjetove trgovačkih, političkih, masmedijskih i drugih laži. Nije važno je li rečenica koju izgovaramo živa nego može li se nekako uključiti u sistem proizvodnje ove ili one moći, ove ili one hijerarhije.

Zagledani u globalni ekran građani pretvoreni u gledatelje danas vježbaju – gledanje. Pristajući na estetiziranu laž fotošopiranih nagovora na kupnju oni prihvaćaju načela prevare kao noseća u društvu u kojemu su sveden na pasivne konzumente. Prihvaćajući političke laži u vremenima izbora kao kratkotrajne izborne laži, oni prihvaćaju laž kao temeljno sredstvo pretvaranja svog korpusa u vrištinu iz koje se jednom u četiri godine pojavi mogućnost izrastanja neke nove biljke.

Prevara oka pobijedila je sve ostale prevare. Postalo je važno da su predsjednik/predsjednica pogodni za televizijska izvješća jer svakodnevno gledanje 'estetski nedotjerane' osobe gledateljima globalnog ekrana predstavlja mučenje. Eventualnu kompenzaciju gledatelji globalnog ekrana mogu prihvatiti ukoliko je riječ o osobi koja je (neizmjereno) bogata, odnosno koja se doka-

¹ Arthur Kroker, *Tehnologija i društveni um*, Naklada Misl, Zagreb, 2003., str. 127

zala u dosadašnjim igrama bez granica političkih prevaranata. Benjaminov stav da estetiziranje politike vodi u rat² danas bi trebalo razviti u smjeru teze da prekomjerno estetiziranje svakodnevice vodi u masmedijski totalitarizam.

Život u sjeni laži život je u prividu. Privid je to života gdje se realiziranje osnovnih ljudskih moći dobrote, kreativnosti, istinitosti – onemogućuju „Tko se ne prilagodi, mora otići“ rečenica je jednog sitnog vlasnika sitne pozicije u mikroskopski malenoj čestici univerzuma. Ali ona odlučuje o sudbini ljudi kojima bi trebao služiti, a koje vidi kao svoje potencijalne poslušnike.

U podjeli hemisfera svijeta danas to izgleda ovako: Medijski zreliji i masmedijima obuhvaćeniji Zapad s većim postotkom intelektualizma koji počiva na sustavima hijerarhiziranih odnosa znanja i poslušnosti – skloniji je umanjivanju snage propagande kao dokazanog sredstva koordiniranja kolektivne svijesti zajednice. Dodatni pokazatelji masmedijske učinkovitosti vidljive su u odustajanju od bilo kakvog osjećaja vjere, ukoliko se on ne temelji na vjeri u nezaustavljivu snagu Medijski Objavljene Istine. Sama činjenica da na tom Zapadu ima više obrazovanih ljudi nego na istoku ili jugu, samo je potvrda teze Chomskog da je propaganda sredstvo provođenja diktature i da u 'civiliziranim' društvima zamjenjuje sredstva nasilja.

Ruralno skeptičan polupismeni ili nedovoljno medijski pismeni čovjek istoka nesklon je lažima Medijskih Objava Globalnog ekrana. On se oslanja na vjeru u tradiciju koja, iako zaostaje za suvremenošću, zadržava neke ljudske vrijednosti kojima je sudbina preživjeti vremena Globalnog ekrana. Primjerice, dok se na Zapadu umire samo u filmovima, Istok je prepun ljudi koji će se (dovedeni u bezizlaznu situaciju) ubiti za svoju ideju i svoju vjeru.

Zapad konstantno proizvodi laž. Ona je sveprisutna i na svim je razinama. Svijet politike, akademska zajednica, svijet trgovine, poslovanja općeni to, svijet prava, lažnog morala, korištenja religijskih hijerarhija za privatne pokatkad i monstruoze interese – sve je to gotovo pa uobičajeno. Viđeno toliko puta na prvim stranicama Jutarnjih Objava, ove činjenice pretvorene su u potrošive informacije koje više nikoga ne diraju jer se ne pojavljuju prvi put.

Istok još uvijek propituje treba li se Zapadu suprotstaviti njegovim oružjem ili odustajanjem od korištenja sredstava koji neminovno guše ljudske dimenzije čovjeka. Istok njeguje živu vjeru koja upravo zbog pritisaka laži sa zapada ulazi u područja 'sigurnosti' vjerovanja u davno već objavljene pravne

² Walter Benjamin, *Uz kritiku sile*, Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1971. god, str. 81.

norme religijskih objava, nedomišljene i neprilagođene vremenu u kojemu živimo. Iz straha od laži Istok, posebno islam, nerijetko bježi u neprikosnovenost interpretacija Objave Knjige iz vremena koja nisu znala ništa o suvremenoj situaciji.

Onako kako su različiti oblici suzbijanja slobode na Istoku i Zapadu različiti su i oblici pretvaranja dijaloga u monolog. I premda se mora reći da će dijalog uvijek biti kao što ga je uvijek i bilo (čak i u najnedemokratskijim režimima) zamjetne su sprege tehnika komuniciranja, medija i ideoloških platformi koje inventivno onemogućuju sučeljavanja.

Islam primjerice ne voli sliku. Svjetonazoru koji ne prihvaća sljedbeničke slike zlatnog teleta na globalnom ekranu teže je prodati laž koju Zapad guta. Istovremeno Zapad, još od reformacije, traži razuman odgovor na izazove novih teoloških pitanja i koncepata.

Mnoštvo duša omogućuje duh. Rečenica se može čitati i unatrag, no veza koju je jezik uspostavio između duše i duha određuje naše pokušaje.

Jezik kao medij medija kreće se između alfabetskog i piktoralnog znakovlja. Neistražene su konzekvence odluke za jedan ili drugi oblik arhiviranja jezika.

Masmedijski oceani prepuni su malih i velikih valova. Razorni su veliki valovi (poput tzunamija) koji su izazvani umjetnim 'satelitskim mjesecima' koje je čovjek podigao u orbitu oko zemlje. Manji su valovi u fazi pronalaženja zajedničkog ritma, uigranosti, sustava koordiniranja, odnosno sredstva koje može organizirati a da se ne uspinje 'na nebo'.

No, nebo nam je suđeno. Onako kako lažni idol odvlače mišljenje s njegova puta, zlatno tele od jedinoga Boga, a ljudsko bilježenje u svetu knjigu zaključava svetost daljnjeg traganja za Nadnaravnim i Neizrecivim – tako isto i sitni, ponekad pogrešni, naizgled nebitni mali valovi, svjedoče o mogućoj snazi. Riječ je o snazi posredovanja proizvoda emancipirane ljudske duše, duha koji se umnaža na načine koji nisu određeni neljudskom potrebom za dominacijom, bogaćenjem, upravljanjem drugima, porobljavanjem, osvajanjem...

Duše sačinjavaju duh i on može biti prema različitim imenima i podjelama, različito dijeljen i nazivan: i subjektivni i objektivni i apsolutni, i umjetnički, i religijski, i nacionalni, i kolonijalni i neokolonijalni, i istočni i zapadni, etc. Raznolikost duha dio je naše ljudske potrebe svodenja raznolike duhovne situacije na operabilne okvire u koje možemo smjestiti glavne tendencije duha nekog vremena, nacije, orijentacije i sl.

Mediji, a posebno masmediji stvaraju javnost, koje izvan medijskog posredovanja nema. Rodno mjesto javnosti su usmenost, pismo, tiskani, elektronički, digitalni, mobilni i svi ostali mediji. Javnost jednako može značiti uspostavu pozitivnog sustava vrijednosti sustavima masmedijskog komuniciranja, ali jednako tako može biti i lažna, manipulirana, ideološka, pod pritiskom medija proizvedena javnost.

Suprotstavljanje kolonijalnoj povijesti europskog duha nikako ne znači suprotstavljanje europskom duhu. Jednako tako raskrinkavanje uloge globalnih medija u neokolonijalnom osvajanju svijeta od strane SAD-a i njegovih saveznika nikako ne znači odustajanje niti od kulturnih i civilizacijskih dosegata tih nacija niti od masmedijskog posredovanja. No onako kako je duša uljudenija u svijetu ljudske a ne samo političke emancipacije, tako će isto masmediji biti središnje mjesto kritičkog propitivanja Zapada sve dok iz samih masmedija ne progovori okrutna istina njihove uloge u kreiranju suvremenih ratova, osvajanja, porobljavanja, eksploatiranja i uništavanja.

Sve je sadržano u jeziku kao mediju medija čija je osnova Riječ (koja bijaše u početku). Povratak propitivanju Riječi ali i jezika simptom je narastanja tehnika koje određuju našu komunikaciju. Zerzan dobro detektira situaciju: „Tijekom većeg dijela 20. stoljeća jezik se primicao središtu filozofske pozornice pa su se njime bavila imena tako različita kao što su Wittgenstein, Quine, Heidegger i Gadamer, a rastuća pozornost koja se posvećuje teoriji komunikacije, jezikoslovlju, kibernetici i računalnim jezicima pokazuje već više desetljeća sličnu tendenciju na polju znanosti i tehnologije. Taj vrlo izraženi zaokret prema samom jeziku Foucault je prihvatio kao "odlučujući iskorak u sasvim nov način razmišljanja". Manje pozitivno gledano, moguće ga je barem dijelom objasniti kao sastavni dio pesimizma što je uslijedio malaksavanju oporbenjačkog pokreta iz šezdesetih. U sedamdesetima se dogodilo uznemirujuće povlačenje u "labirint tekstualnosti", kako ga je nazvao Edward Said, nasuprot mjestimice pobunjeničkoj intelektualnoj aktivnosti prethodnoga razdoblja."³

Je li Boga ubila želja vjernika za istinom što je dovelo do nihilističkog izlaska iz moderne, kako Vatimo interpretira Nietzschea? „Mogli bismo – piše Vatimo – s punim pravom tvrditi da filozofski postmodernizam nastaje s Nietzscheovim djelom..."⁴

³ John Zerzan, *Anarhoprimitivizam protiv civilizacije*, Nakl. Jesenski i Turk, Zagreb, 2004., str. 134

⁴ Prema Dani Vatimo, *Kraj moderne, Bratstvo-jedinstvo*, Novi Sad, 1991., str. 168.

Ako je ljudski odnos spram svepostojećega određen simbolima koji tek zajedno tvore kulturni/civilizacijski kontekst onda tehnike proizvodnje simbola bitno utječu na iskustvo i razumijevanje Boga.

Postmoderna je svojevrsno zaobilaženje svijesti o dobu sveopćeg upliva tehnike na ljudsku svijest. Moderno utemeljenje čovjeka u zakonima ljudskog razuma na temelju kojega se nadavao svijet beskrajnog progressa nije dovršeno dobom koje ne vjeruje u ljudski razum ili progres. Skepsa prema tehnikama koje su omogućile i porodile totalitarne režime nije mogla stvoriti doba nakon doba. Kričička misao je morala intenzivno ući u područje suodnosa čovjeka i njegovih ekstenzija. Utoliko je postmoderna ideološka igra kojom se odustaje od bitnih pitanja, zamagljuje izvori problema, a kojom se dopušta istoj toj tehničkoj osnovi da bude horizont manipulacija na globalnom nivou.

Svjetonazor koji tvrdi kako više ne vjeruje velikim pričama zagledao se u velike ekrane. Bijeg od ideologije završio je u izloženosti manipulacijama suvremenih sredstava za vođenja. Skepsa prema filozofijskim sustavima otvorila je vrata svijetu u kojemu ne postoje argumenti, logički izvodi ili razvijena filozofijska misao nego snaga ponavljanja sjena misli. Strah od nacionalnih totalitarizama spriječen je univerzalnim totalitarizmom globalnog ekrana. Kada Lyotard određuje: „Postmoderna, to je osim svega i kraj naroda – kralja priča“ on samo najavljuje nadnacionalnu globalnu laž, snažniju od svake nacionalne, benigne ili totalitarne priče.

Raslojavanja, gubljenje autoriteta, odustajanje od velikih filozofskih sistema, raspadi ideologija, nepovjerenje u napredak, skepsa prema snagama zdravog ljudskog razuma, rušenja sustava vrijednosti i mnogi drugi fenomeni koji se kao simptomi pripisuju postmoderni dao dobu/pravcu/orijentaciji, zapravo su simptomi doba množine, ubrzane komunikacije, nužnosti trenutnog reagiranja, prevladavanja slike, pobjede privida nad bitnim, a sve te oznake tog novog doba pripadaju bitnoj promjeni sustava medijskog posredovanja do kojega dolazi pomacima u tehničkim oblicima ubrzanja sustava komunikacije.

Mišljenje koje zamjenjuje uzroke i posljedice imenovati će doba kojemu su simptomi zapravo ono što to doba omogućuje. U tom smislu postmoderna je nezrelost mišljenja nespremnog da se dohvati problema medijskog posredovanja čovjeka i njegova svijeta. Ući u taj problem znači prevrednovati čitavu ljudsku povijest. Lakše je naravno posljedice proglasiti uzrokom, a mišljenje svesti na ostatak ostataka nemišljene biti svijeta.

Pitanje monologa i dijaloga u postmodernim medijima pretpostavlja dakle, prije svega, razumijevanje obrata kojemu se priklonilo mišljenje nesklo-

no razumijevanju medijskih posredovanja ljudskoga svijeta. Doba koje se uplašilo upliva koje je tehnika i medijsko posredovanje činilo mišljenju porodilo je epohu koja prati posljedice zaobilazeći bitne uzroke.

Utoliko je važno detektirati da slijed napredovanja medijskih produžetaka čovjeka bitno utječe na ljudsku kulturu i civilizaciju uopće. No ne na takav način da se mogu razlikovati moderni i postmoderni mediji. Upravo suprotno, doba se mogu orijentirati prema dominantnim medijima.

Svijet u kojemu živimo svijet je premreženih (mas)medija. Utoliko je važno izaći iz ljuštore deklarativnih stavova o značenju medija i implementirati ih u političku zbilju i svakodnevicu. Dijaloga nema i neće ga biti u medijima jednosmjerne komunikacije. Varljiv je i prividan dijalog društvenih mreža koje u svoju obavještajnu strukturu love čitava društva. Ispovijedi koje su se iz bogomolja preselile na društvene mreže stvaraju nove centre moći sposobne za sve oblike laži i manipuliranja.

Kratka povijest uništavanja javnosti: za početak revolucionarnu djelatnost je od revolucionarnog razumijevanja postojećeg stanja i želje za prevratom – potrebno predstaviti kao revolucionarno novo razumijevanje demokracije. Riječ je o proizvodnji pristanka, revoluciji koja to nije, sustavu manipuliranja koji i samoj riječi revolucija oduzima razlog postojanja. No kako proizvodnja pristanka nije bila dovoljno operativan pojam na scenu je stupilo 'izmudrivanje pristanka'. Zapravo riječ je o najavi procesa upotrebe svih mogućih sredstava da se nametne ona interpretacija (ideologija) svijeta koja je odgovarajuća uništavateljima javnosti. Svima je naravno koji leže na bogatstvu i beneficijama zgrnutim izrabljivanjem drugih jasno da su tu gdje jesu samo dok se ne probudi javnost. Da se ne bi probudila potrebno je dresirati je, podijeliti je na javnosti u množini, oživjeti njenu lešinu i stalno se pozivati na mrtvaca...

„Propaganda je demokraciji isto što i nasilje totalitarizmu. Tehnike su izbrušene u visoku umjetnost, daleko iznad bilo čega o čemu je Orwell sanjao. Aparat zamišljene različitosti u mišljenju, koji inkorporira doktrine Državne religije i eliminira racionalnu kritičku diskusiju,“⁵

Brusiti nešto u umjetnost znači uložiti veliku količinu kreativnosti. Ako se propagiranje određene ideologije uzdiže do razine umjetnosti, onda se umjetnost degradira na razinu propagande.

⁵ Noam Chomsky, *Mediji, propaganda i sistem*, Društvo za promicanje književnosti na novim medijima, Zagreb; *Što čitaš?*, Zagreb, 2003., str. 41

Ključ je očigledno u načinima percipiranja pojedinih (umjetničkih/propagandnih) uradaka, odnosno u proizvodnji stereotipnog načina gledanja. Za proizvodnju stereotipa važna je kreativna djelatnost izvršitelja, no mnogo je važniji sustav ponavljanja stavova, mišljenja, ideja, slika, koje se želi ucijepiti u stereotip građana.

Diskusija više nema. Postoji privid različitosti. Nitko ne želi ugroziti svoju poziciju, ma kako ona bila mala i bezvrijedna. Lijevo i desno su izgubili orijentaciju. Vrte se u krugu napada i obrane.

Chomsky je shvatio kako "moramo oljuštiti sloj po sloj iskrivljenosti". Do tih krivih tumačenja može naravno doći na više načina. Presudna je međutim količina ponavljana krivih činjenica. Problem tumačenja u tom se kontekstu pojavljuje i kao problem objave: mnogokoja je istina do kojih su ljudi dolazili umirala zajedno sa svojim pronalazačima. U sustavu indoktrinacije nije samo pitanje istine to koje će presuditi. Sustavi indoktrinacija ne samo da će istinu povremeno koristiti, nego je povremeno i omogućuju. Fokusiranje takozvane javnosti na takve situacije utvrđuje poziciju kreatora indoktrinacije.

Ako je oružje medija na strani proizvođača iluzije demokracije. Ako su rakete, nosači aviona, atomske i tko zna kakve još bombe u njihovim rukama - realno je pitati se što može istina. Kojim se kanalima mora probijati i na koje energije može računati.

Propaganda je bila ta koja je uvjerila gotovo 90 posto Amerikanaca da je napad na WTO povezan sa Irakom. Podatak da gotovo sve stanovnike jedne države politička indoktrinacija uz pomoć medija može uvjeriti u potpunu neistinu, predstavlja činjenicu koja tjera na razmišljanje, oprez, kritičku analizu i razvijanje sustava upozorenja. Tsunami propagande donosi veće žrtve od bilo koje prirodne nepogode. Umnažanja laži u konzekvenci imaju pristanak nacije da se sredstvima njihova budžeta financiraju ratovi u kojima stradaju svi: nevine žrtve, međunarodno pravo, ljudska civilizacija, pa i oni izmanipulirani propagandnim uvjerenjima: Oni više ne žive u realnom svijetu nego u virtualnom svijetu masmedijskih laži.

„Jedan od glavnih zadataka uspješnog edukacijskog sustava – piše Chomsky - jest obdariti vlastite žrtve mogućnošću promatranja, no ne i uočavanja, mogućnošću koja je karakteristika 'odgovornih intelektualaca'“⁶. Podjela posla u sustavima demokratski prihvaćenog samo manipuliranja je izvrše-

⁶ Noam Chomsky, *Mediji, propaganda i sistem*, Društvo za promicanje književnosti na novim medijima, Zagreb; Što čitaš?, Zagreb, 2003., str. 32/33

na. Privid informiranja prikazivanjem dijela činjenica dograđen je razvijanjem prihvaćanja stvari onakvima kakve se nude. Analize se ostavljaju 'medijskim odvjetnicima' u obličju komentatora koji se ne opterećuju istinom ili pravednošću.

U svijetu koji je odustao od istine, od ljubavi prema istini, od mudrosti od oslobađanja ljudskih kreativnih moći, od ideala uljudene ljudske zajednice – u tom svijetu digitalne sprave vode monologe u praznim sobama u kojima žive ljudi bez želje da svoje doživljaje pretvore u riječ. Praznina stvara prazninu. Antički kor se vratio u obliku masmedijskog globalnog ekrana. Proći će sudbonosno mnogo vremena dok se iz tog kora ne izdvoje snažni pojedinci ljudi-mediji koji će kor vratiti u drugi plan.

Za razumijevanje nužnosti bijega iz klopke u koju nas uvlači 'postmoderna' navedimo nekoliko rečenica Zerzana: „Postmodernizam je – piše Zerzan – suvremenost, zbrka odgođenih rješenja na svakoj razini, višeznačnost, odbijanje da se sagledaju bilo ishodišta, bilo ciljevi, ali i poricanje protupristupa, 'novi realizam'. Postmodernizam ne označava ništa i ne ide nikamo, on je izvrnuti milenarizam, dozrijevajuća oplodnja tehnološkog 'života' – sustav univerzalnog kapitala.“⁷

Literatura

Benjamin, Walter: *Uz kritiku sile*, Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1971.

Chomsky, Noam: *Mediji, propaganda i sistem*, Društvo za promicanje književnosti na novim medijima, Zagreb, Što čitaš?, Zagreb, 2003.

Kroker, Arthur: *Tehnologija i društveni um*, Naklada Misl, Zagreb, 2003.

Vatimo, Dani: *Kraj moderne, Bratstvo-jedinstvo*, Novi Sad, 1991.

Zerzan, John: *Anarhoprimitivizam protiv civilizacije*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004.

⁷ John Zerzan, *Anarhoprimitivizam protiv civilizacije*, Nakl. Jesenski i Turk, Zagreb, 2004., str. 133.